

Cena bene!

Kezdők latin nyelvkönyve

Olvassuk az újságban: üzletemberek egy csoportja a dorogi templom homlokzatán olvasható FIAT LUX feliratról azt hitte, hogy autóreklámmal van dolga. Míg Magyarországon a latin nyelv oktatását évtizedeken át egy félresikerült kultúrpolitika igyekezett módszeresen és erőszakosan „végképp eltörölni”, ezzel egy időben számos országban – talán még időben – felismerték, hogy a klasszikus nyelvek feledésbe merülésével Európa csakhamar nagyszabású kulturális rezervátummá változik, melynek monumentális művészeti, irodalmi és bölcséleti emlékei között maguk az európaiak is értetlen idegenként bolyonganak.

E felismerésből következett azután számos kezdeményezés, hogy a latinul való ismerkedést némi pedagógiai leleménnyel megkönnyítsék a diákok számára, s egyben eloszlassák az állítólagos félelmetes nehézségekről szóló tévhiteteket. Így született meg a Iuvenis című diáklap, az Asterix latin nyelvű változata, *Saint-Exupéry A kis hercegének* fordítása (melyet ma már a magyar általános iskolákban is fölhasználnak), s így kerülhetett egy ízben a latin nyelvű *Micimackó* (Winnie ille Pu) *Lénárd Sándor* mesteri átköltésében az amerikai bestsellerlista élére.

Ezek a derűs, szellemes kiadványok számos kisdíjakkal megszeretették a rómaiak nyelvét. A nemrégiben nálunk megjelent *Kezdők latin nyelvkönyve* úgy tűnik, e művek sorát kívánja gyarapítani.

A Usborne és a Holnap Kiadó nyelvkönyvsorozatának hetedik kötete igencsak meglepő munka. Tulajdonképpen nem is annyira nyelvkönyv, mint bőségesen illusztrált képes szótár. A sok színes rajz még félrevezető is lehet: azt gondolnánk, a kötet elsősorban a legkisebbek számára készült. A könyv azonban többet rejt magában mint azt első pillantásra vélnénk, több mint kétezer, gondosan kiválasztott szót tartalmaz, a hagyományos képes szótártól eltérően igen sok igét, a leggyakrabban előforduló beszédfordulatokat, társalgási kifejezéseket is, illetve a nyelvtan rövid foglatát. Az egyes fejeztek az alapszókincs mellett földolgozzák a mindennapi élet legfontosabb területeit is: láthatunk

bankot, postát, autópályát, iskolát; megismerhetjük az üzleti és politikai életben használatos leggyakoribb szavakat eközben a sokszor igen ötletes rajzokon egy „jól működő piacgazdaság” humoros, s persze kissé idealizáló képe tárul elénk. A könyv mindeddig angol, francia, olasz, spanyol, német és orosz változatban látott napvilágot, valamint külföldiek számára készült magyar nyelvkönyvként is megjelent *Beginner's Hungarian Dictionary* címmel. (Talán magyarul is pontosabb cím lett volna a „képes szótár”, mint a kissé félrevezető nyelvkönyv kifejezés.)

A hetedik, latin kötetet forgatva óhatatlanul fölmerül bennünk a kétely: megfontolt dolog-e egy mindennapijainkban már rég nem használatos nyelvre alkalmazni olyan tankönyvlogikát, mely eleve a modern nyelvek szókincsére épít? Van-e haszna megtudnunk, hogyan hangzik latinul a számítógép, a pilóta, az útlevel? Persze, a latint aligha könyvelhetjük el egyértelműen holt nyelvként: ma is képes bármely modern jelenség kifejezésére. A *Latinitas* című folyóirat rendszeresen közöl politikai, társadalomtudományi fejtegetéseket, s a *Györkössy-féle Magyar-latin szótárát* föllapozva az atombombától (pyrobolus atomicus) a vállalkozóig (negotiator) szinte minden modern fogalomra találunk megfelelő szócikket.

De hasonló szavakat könyvünk is bőségesen kínál. A szereplők gyorsvonatra (tramen citatum), repülőre (aeronavis), sőt űrhajóba (astronavis) szállnak, a szupermar-

ketben (horreum mercatorium) bevásárlókocsit (corbis voluta) tolnak és hitelkártyával (charta mutuandi) fizetnek.

Arra persze senkit se bízhatnánk, hogy e szavakat mind bemagolja; aligha találunk olyan légitársaságot, melynek járatain a légikisasszony (ancilla aëria) latinul figyelmeztetne bennünket a biztonsági övekre (Succingite vos!). És nem is nagyon repül-

hetünk el olyan országba, ahol képe-lap helyett charta pictatá mondanak, s a felvágottat farcimennek hívják. Viszont ne feledkezzünk meg arról sem, hogy aki e képeskönyvet áttanulmányozza, olasz, francia, spanyol, portugál szavak tömegét fogja fölöttébb ismerősnek találni. S azon is elgondolkozhatunk: akár „tudományos-technikai” korunkban mondhatjuk-e holt nyelvnek a latint, ha tudományos-technikai szókincsünk java részét még mindig e nyelvből kölcsönözzük? Nemkülönben fény derülhet – kisdíákok számára tanulságos módon – közhaszná-

latú magyar szavak (tigris, tabula, oceanus, elephas) eredetére. S ha első olvasásra meghökkentő is a fűtőtest vagy a mosógép neve latinul, könyvünk, akár a főntebb említett, hasonzóru kiadványok, kétségkívül roppant szórakoztató olvasmány, nemcsak kezdők, hanem a nyelvben már jártasabbak számára is. A fiatal latinista, *Fehér Bence* munkája nem szükölködik szellemes megoldásokban. Az *aerobicos* hölgy „corpore vige”, vagyis jó formában van, míg a torzonborz jó negyvenes hippi „prisco more”, azaz meglehetősen ódivatú, zselézett hajú, tarka inges társa viszont

„elegans”. *Cena bene!* – mondják egymásnak a családtagok vacsorához ülve, és a vonatok nemdohányzó fülkéiben is latinul szól a felirat: *Fumare non licet!*

Találni viszont néhány olyan szóalkotást, melyet a klasszikus nyelv ismerői joggal kifogásolhatnak. Itt elsősorban a modern jelenségekre változtatás nélkül alkalmazott ókori szavak nemegyszer

igen erős történelmi konnotációja válik zavaróvá. Használhatjuk-e vajon a nagy múltú trivium és quadrivium kifejezéseket általános, illetve középiskola jelentésben, ha emezeknek vajmi kevés köze van a hét szabad művészethez? Ugyan miért nem felel meg a hagyományos ludus, schola, gymnasium? Mondhatjuk-e a jól elkészített pizzára, hogy „Ambrosium sapit”, utalva ezzel az olympusiak halhatatlanná tévő eledelére? Mosolyra fakaszt a dzseki megfelelőjeként használt lorica, ha tudjuk, hogy az ókorban e szó páncélt,

mellvértet jelentett, nemkülönben a szupermarketre használt horreum, ti. ennek eredeti jelentése csűr, magtár. Vagy jó szó-e az irodai főnökre a princeps, mely a római császárok, s később a fejedelmek címe volt, kivált, ha itt egy kiskosztümös szöke ciklonról van szó?

A könyv persze egyáltalán nem nélkülözi a humort, s így még a főnti példákat sem igazán róhatjuk föl hibaként. Abban sem kételkedhetünk: forgatása nemcsak szórakoztató, hanem hasznára is válik a nyelvtanulónak, ha nem is a neologizmusok, de a nyelv alapvető szókincse (testré-

Tudjuk, ma már a latintanítás elsődleges célja a klasszikus szövegek eredetiben való olvasása. Eközben szerezzük meg mindazon tudást, melyet a humán tudományok bármely területén olyan nehezen nélkülözhetni. A régi szövegek megértésének azonban nemcsak a mondatszerkesztés szövevényei vetnek gátat; éppannyira szükséges bizonyos tárgyi tudás, a kultúrtörténelmi háttér ismerete, az ún. régiségtan. A római társadalom, intézményrendszer, a hadsereg, a földművelés, a sokszor bonyolult vallási szertartások ismerete nélkül vajmi nehéz egy antik szöveget megérteni.

szek, tulajdonságok, színek, állat- és növényvilág, természeti jelenségek stb.) révén, ami azért bőségesen megtalálható. S ez volna könyvünk azon része, melyet már kezdő szinten érdemes megtanulni, hiszen bármilyen latin szöveget olvasva szükségünk lesz rá.

Tudjuk, ma már a latintanítás elsődleges célja a klasszikus szövegek eredetiben való olvasása. Eközben szerezzük meg mindazon tudást, melyet a humán tudományok bármely területén olyan nehezen nélkülözhetni. A régi szövegek megértésének azonban nemcsak a mondatszerkesztés szövevényei vetnek gátat; éppannyira szükséges bizonyos tárgyi tudás, a kultúrtörténeti háttér ismerete, az ún. régiségtan. A római társadalom, intézményrendszer, a hadsereg, a földművelés, a sokszor bonyolult vallási szertartások ismerete nélkül vajmi nehéz egy antik szöveget megérteni.

S itt fogalmazódnak meg bennünk újból kételyek: legyen mégoly ötletes, mégoly szórakoztató, de nem volna-e sokkal praktikusabb egy olyan képes szótár latinul, mely vasútállomás, bank és szupermarket helyett a korabeli római világot mutatná be hasonló módon? Így ugyanis a latin szókincs egyik legnehezebben elsajátítható részét tenné, éppen a színes rajzok révén, könnyen tanulhatóvá. A római város és falu, a katonai tábor, a sokfajta fegyver, a ma már ismeretlen szerszámok, eszközök, hangszerek, a zsúfolt görög-római istenvilág, a jóslás és áldozatbemutatás, s aztán mezőgazdasági, katonai és hajózási szakkifejezések tömege válna így könnyen érthetővé, áttekinthetővé, megjegyezhetővé. Bármely ókori szöveg, már a középkorai tankönyvek leckéi is hemzsegnének az efféle szavaktól, s a diák esetleg csak sokadszorra jön rá, mi a különbség a fistulatura és cornu (hangszerek), vagy a pilum és a hasta (lándzsafajták) között, hogy mi a feladata a praetornak, a censornak, hogyan jósol a haruspex és hogyan az

augur, a ház melyik része az atrium és melyik a peristylum, és sorolhatnánk még hosszan a példákat.

A kultúratörténet – épp e tárgyi nehézségek áthidalása végett – egyébként is szerves része a latinoktatásnak. Egy könyv, mely egyszerre lenne az alapszó-kincset is tartalmazó képes szótár, ugyanakkor pedig szórakoztató, amellet részletes és megbízható kultúrtörténet, a latinul tanuló diák nélkülözhetetlen, egyik leghasznosabb és minden bizonnyal a legkedvesebb segítőtársa lehetne – nemcsak kezdő fokon.

Persze nem tudhatjuk, a Usborne kiadó lehetővé tett-e volna egy teljes átdolgozást, hiszen a sorozat egységes, minden kötetben ugyanazok a fejezetek, ábrák, szócsoportok találhatók.

Mindenesetre biztosra vehetjük, hogy hiánypótló művet dobott volna piacra, mely pillanatok alatt bestsellerré vált volna a latin nyelvet bármilyen szinten tanuló diákok (meg a tanárok) körében.

Manapság igen nagy az érdeklődés a klasszikus nyelvek iránt, miközben megfogytak a tanárok, a tankönyvek, az oktatási segédeszközök. Elégg szűkében vagyunk tehát ezeknek ahhoz, hogy a *Kezdők latin nyelvkönyvét* jelenlegi formájában is nyugodtan hiánypótlónak nevezhessük.

S bár elmondtuk kifogásainkat, remélhetőleg a kötet erényeiről is eleget szoltunk ahhoz, hogy nyilvánvaló legyen: e kicsit meghökkentő, de rendkívül szórakoztató, s mindemellett nem is haszontalan könyv beszerzése jó befektetés mindenkinek, aki bárhol, bármilyen formában latinul tanul.

Davies, Helen–Fehér Bence: Kezdők latin nyelvkönyve. Usborne–Holnap Kiadó, Budapest, 1996.

Simon L. Zoltán